

מציצה בפה או ע"י שפופרת?

מאת: משה צוריאל

הצעת הבעיה

מעשה ברית מילה מורכב משלושה חלקים: מילה, פריעה ומציצה. נהוג בישראל מאז ומתמיד לבצע מציצת הדם (וויריקתו מיד אחר כך) ע"י פעולת פיו של המוהל. לפני קרוב למאתיים שנה קמו רופאים המערערים וייחסו מיתתם של כמה תינוקות (בתקופה ההיא) למעשה מציצה הנ"ל וחוסר היגיינה. אי לכך היו מאנשי תנועת הריפורם שרצו אף לבטל מעשה מציצה בכלל. גם מפני נליזות זאת וגם מפני חשש התערבות השלטונות הנכריים לאסור את המציצה, וגם מפני חששות פקוח נפש היו כמה משומרי התורה שבקשו אופנים להשיג אותה תועלת משיכת הדם ושאיפתו גם ללא מציצה בפה. היו מאלה שסברו שאפשר להשיג התועלת ע"י שמכסים אורך האבר בצמר גפן ולוחצים עליו כדי להוציא דם. אחרים היו שהמציאו שפופרת צרה, המודבקת לקצה אבר התינוק, דרכה מוצצים את הדם ללא מגע ישיר בין פיו של המוהל לאבר הברית. במאמר זה נדון אם שינוי אחרון זה בביצוע המציצה הוא אסור, או מותר במקרים חריגים, או שזה אפילו מותר לגמרי בכל מילה ומילה (לכתחילה).

מקורות: גמרא ורמב"ם ושולחן ערוך

גרסינן (שבת קלג, ב) "אמר רב פפא האי אומנא דלא מייץ סכנה הוא ועברין ליה". מפני זה פסק הרמב"ם (הלכות מילה פרק ב הלכה ב):

הרב משה צוריאל למד בתחילה בישיבת תורה ודעת (ברוקלין) ואח"כ בישיבת נר ישראל (בולטימור). הוא שימש ברבנות בעירה בדלוור ובשנת תשי"ח עלה לא"י, שם נהיה משגיח רוחני בישיבת שעלבים למשך 18 שנה. היום הוא גר בבני ברק ומלמד בישיבת ראשון לציון וכן בישיבת תורת החיים. הרב צוריאל הוא תלמידם של הדיין הרב שמואל דביר ולמד קבלה אצל הרב שריה דבליצקי, ולמד בחברותא עם משגיח ישיבת פוניבז' הרב חיים פרידלנדר. במשך השנים הוא חיבר כשלושים ספרים, עיקרם במוסר וביאור לאגדות חז"ל, ביניהם "לקט פירושי אגדה" (ארבעה כרכים) וכן "לקט מהגיוני התורה" (שני כרכים). בנוסף, הרב ההדיר כשנים עשרה ספרי קבלה, עם מבואות, מאות הערות ומפתחות ענינים, ביניהם יש לציין "לקט מפתחות לספרי סוד". וכן חיבר ליקוטים וביאורים לספריהם של כעשרה מגדולי ישראל ("אוצרות").

כיצד מוהלין? חותכין את כל העור המחפה את העטרה עד שתתגלה כל העטרה וכו' וכו' ואח"כ מוצץ את המילה עד שיצא הדם ממקומות רחוקים כדי שלא יבא לידי סכנה. וכל מי שאינו מוצץ מעבירין אותו ואחר שמוצץ נותן עליה אספלנית או רטייה וכיוצא בהן.

וכן הועתקו הדברים בשולחן ערוך (יורה דעה, רסד סעיף ג)

ואח"כ מוצצין המילה עד שיצא הדם מהמקומות הרחוקים כדי שלא יבוא לידי סכנה. וכל מוהל שאינו מוצץ מעבירין אותו. ואחר שמצץ נותן עליו אספלנית או רטייה או אבק סמים העוצרים הדם.

לא ידענו מה היא הסכנה שמפניה חייב המוהל למצוץ הדם. ומדוע הוסיף הרמב"ם את המלים "ממקומות רחוקים"? יש מציעים "המציצה מועילה להעביר את הזיהום מהחבורה של המילה. כמובן מועיל לכך רק דם טרי ונקי הבא ממקומות רחוקים. זרם הדם הנמשך גם אחרי המציצה יכול לשטוף חלק ניכר של החיידקים שמכניסים שפתי האדם המוצץ את החבורה. נוסף על פעולה זו של שטיפה מיכנית, אפשר גם לחשוב על פעולה ביולוגית של הדם הטרי עם נוגדנים במלחמתם נגד הזיהום" (דר. יעקב לוי, במאמרו ב"נועם" בעריכת הרב מנחם כשר, חלק ט, עמ' רפן).

רקע היסטורי

ודאי שאין שום כוונה לשום יהודי ירא שמים לבטל מצוות המציצה, למרות שאין אנו יודעים כיצד היא תציל מהסכנה. אלא הדיון לפנינו הוא רק אם לעשות כך בפה או ע"י שפופרת.

היו שלשה שלבים. תחילה (שנת 1836) הציעו לא למצוץ בפה אלא ללחוץ על האבר ע"י ספוג המוציא מהאבר דם. אח"כ (שנת 1887) המציאו את השפופרת. אחר כך (1899) המציא הרב אלכסנדר טרטיס מכשיר של צינור עם כדור גומי, המושך מהאבר ומוציא ממנו דם.

[א] בשנת תקצ"ו (1836) באה בשורה מבהילה מהעיר וויען "קרה מקרה פה עירנו בכמה ילדים נימולים ממוהל אחד מומחה, אשר פרוצה בעור בשרם צרעת ממארת ופשתה הצרעת את כל בשר המילה ומשם פשתה בכל גופם, והרבה ילדים מתו מחמת הצרעת ההיא... ועוד איזה מהם בחיים חיותם נאנחים ונחלאים. ושפטו הרופאים כי פן באה להם הרעה הזאת מחמת המציצה שבפה המוהל, הגם כי בדקו המוהל ונמצא טהור ונקי ולא עוולה בו". ושם בתחילת האגרת הוא מציע "אם נכון הדבר לעשות פעולת המציצה ע"י המצאה אחרת אשר המציא, לטבול ספוג ביין או במים ולסחוט על מקום החבורה ויפעול כמו כן רפואת התינוק הנימול כמו מציצת הפה". (יד אלעזר סי' נ"ה, הרב אלעזר הלוי הורוויץ, נכד של בעל "הפלאה" ותלמידו של חתם סופר)

ענה לו רבו החתם סופר

"ויפה כתב, כי לא נמצא מציצה בפה דוקא כי אם למקובלים שאומרים למתק הדין ע"י פה ושפתים. ואין לנו עסק בנסתרות, היכא דאיכא למיחש לסכנתא כל דהוא. והנה שורש 'מץ' 'מצץ' הכל אחד, וכתוב 'מיץ אפים' (משלי ל') וימץ טל מן הגיזה בשופטים (ו, לח) גדעון, בכולם פירש רש"י לשון סחיטה וכבישה להוציא דבר מכחו, וכן פי' רד"ק וראב"ע יע"ש. ואם כן אין לנו אלא להוציא את הדם ממקומות הרחוקים, יהיה על איזה פעולה שיהיה. ויש להאמין המומחים על זה איזה פעולה שתפעול כמו מציצת השפתים.

"ויעוד אני אומר אפילו היה מפורש בש"ס מוצץ בפיו, מכל מקום כיון שאין זה מהכשר מילה אלא משום סכנה, והמל ופרע ולא מצץ כבר גמר מצותו, והתינוק מותר בתרומה ואביו עושה פסח, אלא שהוא בסכנה עד שתעשה פעולה להוציא דם ממקומות רחוקים. ופארד"מ [פרק רבי אליעזר דמילה] יליף רב פפא דומיא דאספלנית וכמון שהוא משום סכנה, הכי נמי במציצה. והרי כמון ואספלנית גופא אין אנו נוהגים בכמון כלל, גם לא באותה אספלנית שנזכרו בש"ס באביי ורבא, שמע מינה (כיון דמשום רפואה הוא אין להקפיד אם המציאו הרופאים רפואה אחרת במקום) והוא הדין נמי למציצה, אפילו היה מוזכר במשנה 'מציצה בפה' מכל מקום יכולים להמיר בדבר אחר כיוצא בו. אך יזהירו הרופאים שיעידו באמת אם הספוג עושה פעולת מציצה בפה. יותר מזה אין לחוש לפענ"ד. הק' משה סופר מק"ק פפד"מ עכ"ל.

השאלה וגם התשובה נדפסו ב"כוכבי יצחק", מחברת א שנת 1845, עמ' 47; והועתקו בשלימות ע"י הרב משה בונם פירוטינסקי, בספרו "ספר הברית" (עמ' רכג). אמנם תלמידו של החתם סופר, הרב משה שיק, יצא חוצץ נגד אמינות מכתב הנ"ל (שו"ת מהר"ם שיק, או"ח סי' קנב; ועל יו"ד סי' רמד). וגם היו שטענו שאם היה אמת משום מה יורשיו של חתם סופר לא הכלילו תשובה זו בין שאר תשובות שבספר שו"ת חתם סופר? ויצא פולמוס גדול כל כך עד ש"שדי חמד" כותב שאינו מאמין כלל שחתם סופר כתב תשובה הנ"ל. אמנם האמת היא כי התשובה נתפרסמה ע"י הרב הורביץ כשלש שנים לפני פטירת חתם סופר. המרחק בין וינה לפרשבורג הוא כ-35 ק"מ והיו עוברים ושבים משם לכאן ומכאן לשם. ודאי שהחתם סופר שמע ממה שהרב הורביץ פרסם בשמו. וכיצד לא הוציא מחאה פומבית על כך? ומה שיורשי חתם סופר לא הכלילו מכתב זה בספרו של שאלות ותשובות, הוא מחמת הפולמוס הקשה שהתפתח אח"כ ולא רצו לנקוט עמדה. והרי במהדורה ראשונה בדף שער של הספר כתוב שיהיו בספר כ-1377 תשובות ולמעשה נדפסו רק 1058. כלומר נהגו בהם סינון, מכל מיני טעמים ונימוקים. ומה שטוענים המתנגדים להצעת הרב הורוויץ, כי מי הוא תלמיד מובהק לחתם סופר ויודע מדעותיו אם לא מהר"ם שיק? ואם הוא לא ידע מההיתר, הרי בזה מתברר שאין לו בסיס?

הדחיה לכך פשוטה. מהר"ם שיק אמנם היה בן בית אצל חתם סופר מגיל 14 עד עשרים. ואז נשא אשה והתפרנס בבית חותנו משך 12 שנה. ההיתר שהושיט חתם סופר להרב הורוויץ ניתן כשלוש שנים לפני פטירת חתם סופר, עת שמהר"ם שיק היה במרחקים ולא נוכח אצל חתם סופר לדעת כל פסק ופסק שלו. (פרטים אלו למדתי ממאמרו של דר. שלמה שפרכר, חקירה ג' עמ' 40-42).

עקב הוראה הנ"ל בעיר וויען, לערוך מציצה ע"י תחבושת ספוג ולחיצה, יצא הרב יעקב עטלינגר בהתנגדות נמרצת (שו"ת בנין ציון ח"א סי' כג) בשנת תר"ו (1846) ועוד נוספות (שם, סי' כד).

אפשר להבין חריפות ההתנגדות, גם שלו וגם של מהר"ם שיק כי בתקופה ההיא החלו כמה מאנשי תנועת הריפורם לערער על כלל ענין המציצה (האנציקלופדיה העברית, כרך כג, עמ' 194) ומחמת רשעים אלו הושפעו גם הגויים להתנגד למעשה מציצה. הקונסיסטוריה בפאריס אסרה בשנת 1843 את המציצה.

ראש הלוחמים נגד המשתמשים בספוג (טרם הומצאה השפופרת, ולא עליה נלחם) היה הרב יעקב עטלינגר (שו"ת בנין ציון ח"א סי' כג). ראייתו היא ממה שחיוב המציצה (=שאיבה) כבר הובא במשנה (קלג,א). רב פפא בגמרא רק הוסיף ידיעה שאם המוהל אינו מקיים הנהגה זו, מעבירים אותו מתפקידו. אבל גם בלי הסכנה, היא מחיובי המילה. הרב הרחיק לכת לומר שמצות המציצה זו היא הלכה למשה מסיני, ועוד מימי משה רבנו עצמו (שם). וגם שו"ת אבני נזר (יו"ד סי' שלה) סבור שהמציצה היא לא רק מפני סכנה אלא היא חלק מעצם המצוה, והיא מימות משה רבנו.

[הערה: הרב יעקב עטלינגר בתשובתו הנ"ל חקר בהבדלים שבין שלשת השרשים, מיץ, מצה, מצץ וסבור כי כיון שבמשנה כתוב "מוצצין" (כפל ל' הפעל) ענינו שאיבה, ולא לחיצה כמו במלת מיץ. ולכן שימוש בספוגית לא יועיל להוציא דם ממקומות הרחוקים. אמנם יש להעיר על כך. בתוספתא (כלים, בבא קמא, סוף פרק ששי) כתוב על גמי שהרופא נותנו על גבי המכה "שהוא מוצץ את הליחה". ודאי לא מדובר על שאיבה, אלא על דחיקה. וכן במדרש רבה, ויקרא ט"ו נאמר על רבי ששם ספוג על המכה "לא שהוא מוצץ אלא שהוא משמר את המכה". הרי לפנינו ששורש "מוצץ" גם בלשון הקודש אין ענינה דוקא שאיבה].

בכל זאת צריך עיון אם מציצה היא גוף המצוה, משום מה הרא"ה בספר החינוך (מצוה ב'), לא הזכיר אותה כלל? והנה לשון "קצות השולחן" (על חו"מ הל' נזיקין סי' שפב) כתב "מי שיוכל להיות מוהל לעצמו אצל בניו, ראוי לו לעשות המילה בעצמו, מלבד המציצה דאינו אלא לרפואה ויכול לכבד לאחרים". וכן כתב "ישועות יעקב" (או"ח סי' של"א). וכן סבור שו"ת מהר"ץ חיות (סי' כ').

ויש להביא ראיה מלשון הגמרא שמעשה המציצה אינו חלק מהותי של המצוה, אלא נוסד כדי למנוע סכנה. כי כך לשון הגמרא (שבת דף קלג/ב):

אמר רב פפא האי אומנא דלא מייץ סכנה הוא ועברינן ליה. פשיטא, מדקא מחללי עליה שבתא סכנה הוא! מהו דתימא האי דם מיפקד פקיד? קא משמע לן, חבורי מיחבר, ודומיא דאיספלנית וכמון. מה איספלנית וכמון כי לא עביד סכנה הוא, אף הכא נמי כי לא עביד סכנה הוא:

ומפרש שם רש"י:

מהו דתימא - מתניתין לא אשמעינן דמחלל שבתא עלה, דדם מיפקד פקיד, מופקד ועומד שם כנתון בכלי, ובמציצה אין חבורה ואין כאן איסור תורה ומשום הכי שרי, ולא משום סכנה, ואומנא דלא מייץ בחול לאו סכנתא היא, ולא ניעבריה: קא משמע לן דדם חיבורי מיחבר - כשיוצא על ידי מציצה, ואפילו הכי שרי, משום סכנה, מדקתני במתניתין גבי איספלנית וכמון:

הרי מפורש שרב פפא הוסיף שתי מלים "סכנה הוא" ומשום כך מעבירים המוהל הזה מלמול עוד ילדים, ולא מפני שמחסר בעשיית המצוה. זאת אומרת שהמציצה היא כלל אינה ממהות עצם מעשה המילה, אלא היא אך ורק מפני מניעת סכנה לתינוק. ראוי לציון כאן כי ב"הצפירה" (שנת תרמ"ח גליון 143) כתוב שהרה"ג דר. לעב ז"ל אשר ישב על כסא הרבנות של הרה"ג ר' יעקב עטלינגר באלטונא (אשכנז) היה בעצמו מוהל ולא היה מוצץ בפיו ("ספר הברית" של הרב פירוטינסקי, עמ' רכג). ואני המעתיק מוסיף שיש לבדוק שמא השתמש בשפופרת, שכבר הומצא בשנת תרמ"ז. ובה לא חלק על דעת "בנין ציון" שמחלוקתו היתה נגד המוצץ שלא ע"י פיו ושאיבה אלא ע"י ספוג.

[ב] בתקופה יותר מאוחרת (שנת 1887) עקב החשש שהשלטונות במדינת גרמניה ועוד מדינות יאסרו חלילה עצם מעשה המילה, הורו כמה גדולי ישראל להתיר מציצת הדם ע"י כלי מיוחד, צינור זכוכית [שפופרת], על ידה שואב המוהל בפיו מהצד הרחוק מהאבר]. ההתנגדות לשימוש בשפופרת מבוטאת יפה ע"י הרב דוב אריה ריטר, ראב"ד רוטרדם (הולנד) כפי שמובא במילואים לקונטרס המציצה (שדי חמד, סי' ג פרק ג, עמ' 435 בנדפס) וזו לשונו:

והנה באופן החלולים [קנה חלול] לבר [מהציאה] ממסורת אבות אית ביה הרבה לגריעותא. הנה אם תהיה בזה אפשרות להוציא דם צריך המוהל לדחוק את החלול נגד הביצים היטב, למען לא ישלוט אויר, כי בלעדי הסגר היטב ע"י דחיקה זו יבוא האויר מצד לצד, ואין כאן רק דמיון מציצה, והכל לאחזית עינים. ומוהלים יראים ורחמנים ייראו לדחוק את החלול [השפופרת] פן יזיקו ח"ו התינוק... ועוד אעיר כי החלולים צריכים לנקיון תמידי ובלעדיו יש בהם באמת יותר סכנה מאשר יוכל לצמוח ע"י מציצה בפה. ועוד בה שלישיית כי המוהל לוקח הזכוכית בין שיניו ועל נקלה תשבר כאשר באמת קרה כמה פעמים

למוהלים. ואיך לא נחוש שעי"ז תבוא סכנה עצומה לנימולים רכים, כאשר יבין כל מבין" עכ"ל [הערת המעתיק: אבל היום נשתכללה מלאכת השפופרת והיא מותאמת רק לקצה האבר בלבד, וגם עשויה פלסטיק ולא זכוכית].

[ג] בשנת תרנ"ט המציא הרב אלכסנדר טרטיס (אנגליה) מכשיר הדומה למשאבה, צינור המולבש על קצה האבר, ומצד השני כדור גדול וחלול של גומי. בעת ההלכשה לוחצים ומצמצמים את כדור הגומי ויוצרים בו ריק [ואקום], ואח"כ משחררים הלחיצה והואקום מושך החוצה את הדם מהפצע הפתוח (ספר "דם ברית", עמ' 66 עם ציור המכשיר). בספר ההוא מביא מכתבים מעשרות גדולים ורבנים המעודדים את השימוש במכשיר זה (כמפורט בלוח התוכן). ובכל זאת גם עליו יצאו עוררים, כי אין כאן שימוש עם הפה. במאמרו של "שדי חמד" נגד המצאה זו, אסף חתימות ממאתים ושלושים רבנים האוסרים.

דעת הרבנים האוסרים

מאיזה טעם או טעמים נוצר פולמוס כה גדול בין רבני התקופה אם לערוך מציצה ע"י אחד משלשה האופנים הנ"ל ללא מגע ישיר של הפה?

אמנם חתם סופר התיר, אבל תלמידו של חת"ס בשו"ת מהר"ם שיק (או"ח סי' קנ"ב; יורה דעה סי' רמ"ד) מסב את הדברים שהחתם סופר כתב כך רק כי חשש שמא השלטונות הנכריים חלילה יבטלו מהיהודים האפשרות למול את ילדיהם. לכן מפני הלחץ זו הדחק התיר זאת. וכן סברו אחריו הרב חיים צבי מנהיימר שו"ת עין הבדולח (סי' יג, מובא בשערים מצוינים בהלכה, סי' קסג ס"ק י). וכן כתב "שדי חמד" (עמ' 238 ס"ק יא) זו לשונו: "ואני בעצמי מסופק בכל זה אם יצא מכתב זה ממרן בעל חתם סופר. ואם גם יצא בודאי חזר בו, מדלא הביא בפסקיו בתשובות חתם סופר".

[הערת המעתיק: אבל באמת קשה להעמיס כוונה זו שהזכיר מהר"ם שיק בלשונו של "חתם סופר" המועתק לעיל. וגם הרב צבי פסח פרנק, רבה של ירושלים (שו"ת הר צבי, סי' ריד) קבל דברי חתם סופר כפשוטם. ודאי לא נעלמו מעיניו דברי ביקורת של מהר"ם שיק והרי הוא עצמו מצטט מהספר הזה שם. ובכל זאת הרב פרנק אישר אמיתת דברי חתם סופר, כמו שנביא להלן בפרק של המתירים כי גם הרב שלום אלישיב קבל הדבר כפשוטו. וגם הרב יצחק הרצוג קיבל דברי חתם סופר כפשוטם].

הרב חזקיה מדיני (שדי חמד, חלק ח, אסיפת דינים, אחרי מערכת יום טוב, מערכת מציצה, עמ' 236-280) חיבר "קונטרס המציצה". אוסף של מכתבים מכמה מחכמי דורו (שנות תרנ"ב-תר"ס) נגד המציצה שלא בפה.

ר' יצחק אלחנן ספקטור (ראב"ד קובנא) התיר את המציצה ע"י צמר גפן (ספר הברית, הרב משה בונם פירוטינסקי, עמ' רכב). ובחלק המלואים ל"קונטרס המציצה" הנ"ל (סי' ג פרק ג, סוף עמ' 434) מביא מי שראה אגרת של הרב יצחק אלחנן (מתאריך

יב כסלו תרמ"ט) שהתיר זאת רק מפני התערבות הממשלה. ואם לא זאת, היה דורש מציצה בפה. וכן כתב הרב יצחק דנציג בשו"ת בית יצחק (יו"ד ח"ב סי' צח).
אין כאן מקום להביא שמותיהם של כל האוסרים, הרי שו"ת ציץ אליעזר (חלק יח, סי' כד, ד"ה אות ד) הביא שמותיהם של ספרים רבים. וכן ב"אנציקלופדיה רפואת הלכתית" (ערך: מילה, ליד הערות מספרים 307-315) של הרופא הרב אברהם שטיינברג הביא ספרים נוספים.

בקונטרס הארוך הנ"ל של "שדי חמד" נגד המבטלים מציצה בפה, מביא דברי שו"ת מהר"ם שיק (יו"ד סי' רמד) שם טוען כי המציצה היא חלק מהמצוה, והיא הלכה למשה מסיני. ונגד הסבורים כי "נשתנו הטבעים" (וכדברי התוספות ע"ז כד, ב ד"ה פרה; מגן אברהם או"ח סי' קעג, ובשו"ע אבהע"ז סי' קנו סעיף ד) טוען הרב כי "בדבר שהוא הלכה למשה מסיני אי אפשר לומר שינוי עתים. שדברי אלו קיימים לעולם. ואם כן כיון שנמסר לנו על פי ה' לכל הזמנים ולכל המקומות אם כן ה' הוא היודע אם יהיה עתיד שישתנו הטבעים, איך מסר הקב"ה דבר זה הלכה למשה מסיני לאסור לעולם? כגון י"ח טריפות שנאמרו למשה מסיני, אי אפשר שישתנו ואפילו אם אנו רואים שינוי". [להלן בפרק קרוב לאחרון, על הרבנים המתירים, נביא דברי חזון איש ודברי הגר"מ פיינשטיין שמדבריהם נבין אי הסכמה למסקנא זו. כי יש לחלק בין טריפות לבין שאר עניני רפואה].

האוסרים מפני טעמים שבתורת הסוד

בתחילת קונטרס הנ"ל של "שדי חמד" (עמ' 237, סעיף י') הביא דברי ר' צבי אלימלך ("קונטרס מערכות ישראל", ח"ב) נגד המבטלים מציצה בפה וכתב אזהרה "האנשים הללו וכו' ולא ידעו שיש גם סכנה לנפש, אם הילד הוא מסוכן להיות ערל לב או צדוקי וכיו"ב, הוא סכנה חמירא מכל סכנות, כי נתיב המצוה לא ידע לב החוקר וכו' וכו' ופוק חזי כמה סודות עליונים כתב גם בזה המציצה בפה הגאון רבי משה זכות ז"ל בספרי רמ"ז, ומה שכתב בגור אריה הקדוש בזה סוד ה' ליראיו".

עוד מהמתנגדים מפני הקבלה, נביא דברי אדמו"ר ר' חיים אלעזר ממונקאטש ("אות חיים ושלום", הלכות מילה, רסד סעיף ג, עמ' רפה-רפט) "על הרוצים לעשות מציצה בפה ע"י כלי זכוכית, נ"ל דאסור לשנות אפילו קוצו של יו"ד מקבלתנו בעשיית המצוה ודאי הוא נגד דברי מהרי"ל ורמ"א ורמ"ק. והנה לא ראו כי ב"שער הפסוקים" [זה טעות סופר וצ"ל "טעמי המצוות" בספר "לקוטי תורה" לאריז"ל] (סוף פרשת לך לך, דף נו), כי תיבת פ"ה גימטריא מיל"ה וכתב בפירושו 'לכך זורקין יין בפ"ה על המילה' הרי בלי הפרש של שפופרת בינתיים" עכ"ל.

ויש להעיר על דבריו, שגם המשתמש בשפופרת מושך את הדם ע"י פעולת פיו. ולא נשתנה שום דבר לגרועותא אלא גם בזה מתקיים הגימטריא של אריז"ל. וגם מה שכתב

מהרי"ל שיש מעלה שבעל תוקע בראש השנה יהיו שפתותיו מלוכלכות בדם המילה, זו היא לתוספת זכות, אבל לא לעיכוכא למצוה כלל.
 עוד יש אזכור של דברי קבלה בשו"ת אבני נזר (יו"ד סי' שלח ס"ק יח) ע"פ תקוני זהר (תיקון לז) ושוב ב"שערי אורה" (לר' יוסף ג'קטיליה, שער ה). בשני מקורות אלו לא כתוב "פה" כלל, אלא רק ענין המציצה. ו"אבני נזר" נלחם בזה נגד המערערים על עצם המושג של המציצה.

דעת הרבנים המתירים כשיש חולי אצל המוהל או התינוק

יש מהרבנים הסבורים כי מציצה היא חלק מהותי של עצם המצוה (ביניהם מהר"ם שיק, הבנין ציון, מהר"י אסאד, דברי יציב (אדמו"ר קלויזנברג), מנחת יצחק ועוד [ובזמנינו הרב משה שטרנבוך, תשובות והנהגות ח"א סי' תקפ"ח, וח"ב סי' תקג]. אבל לעומתם רבו הרבנים הסבורים שהמציצה נתקנה רק לשם מניעת סכנה. הרי הם קצות החושן (שפב, ס"ק ב ד"ה ומ"ש בתב"ש ואל תשיבני) הנצי"ב (שו"ת משיב דבר, ח"ב סי' נה ד"ה מכתב מע"כ) האבני נזר (יו"ד סי' שלח), ר' שלמה זלמן אויערבך (הובאו דבריו ב"נשמת אברהם" ח"א או"ח סד, ה) ציץ אליעזר ועוד.

העיר לנכון דר. יעקב לוי (בסוף מאמרו ב"נועם" חלק ט) כיון שכן הרי ההשתמשות בשפופרת היא אפילו "הידור מצוה", כדי עוד יותר להתרחק מהסכנה וכמו שהורונו חז"ל. במאמרו של הרופא הרב אברהם שטיינברג הנ"ל ב"האנציקלופדיה ההלכתית רפואית" [והובא שוב בספרו של הרב דר. מרדכי הלפרין "רפואה והלכה הלכה למעשה", עמ' 281 הערה 297] כותב על השפופרת (שנתקנה בשנת תרמ"ז 1887) ע"י הרב מיכאל קאהן מפולדה, יש שהתירו השימוש בו כדלהלן. בשנת תרמ"ח הוציאה הקהילה האורתודוקסית של פרנקפורט קונטרס המתיר מציצה ע"י השפופרת. חתם עליה רבי שמשון רפאל הירש (עוד עיין דבריו בשו"ת שמש מרפא, עמ' 70-71, שם מתאר מבנה השפופרת) והגאון ר' יצחק אלחנן ספקטור, והרב עזריאל הילדסהיימר.

גם הרב קוק מסכים לשימוש בשפופרת, אבל רק אם המוהל סובל ממחלה מדבקת (שו"ת דעת כהן, סוף סי' קמב). וכן שו"ת מערכי לב (הרב יהודה לייב צירלסון) סי' נד. הרב יצחק יוסף (בנו של הרב עובדיה יוסף) בספרו "ילקוט יוסף – שובע שמחות, ח"ב" בהלכות מילה (מהד' תשנ"ח, עמ' נג) התיר כשיש חשש מחלה.
 הרב חזון איש היה נוכח בכמה בריתות [או סנדק] ולא מזהה כשהשתמשו בשפופרת (אבל ראה הסתייגותו של שו"ת שבט הלוי חלק ו סי' קמח אות ב) ואמר כי כבר נתפשט הדבר בציבור.

ויש לדון במה שכתב הרב משה שטרנבוך (תשובות והנהגות, ח"ב סי' תקג) וכן מיוחס שאמר הגר"מ פיינשטיין (ברית אברהם הכהן, עמ' קעג-קעד) שאמר "שומר מצוה לא ידע דבר רע", והרי במסכת פסחים (ח ע"ב) אמרו דבמקום דשכיח היזקא שאני. ולפי עדויות רפואיות וחוות דעת המומחים בתקופתנו על שכיחות מחלת ההרפס (שגם גרם

לפעמים נדיר למיתת התינוקות) ודאי שסמך זה אינו ראוי לשימוש בימינו, שנשתנה המצב לגריעותא רפואית.

אמנם מחלת "הרפס" תועדה כבר מלפני אלפיים שנה אבל שמא לא היתה אז כל כך נפוצה. היום שלפי המסמכים הרפואיים התפשטה מגיפת ה"הרפס" עד שהיא נפוצה ביותר, הרי תמיד יש חשש הדבקה, שמא גם הרבנים הנ"ל האוסרים יסכימו לשימוש בשפופרת. והרב שטרנבוך כתב שהורים שבקשו להשתמש בשפופרת, וכן המוהל המשתמש בזה, אין מלעיזין עליהם ואין לבזותם.

עדות מעניינת הביא הרב משה שטרנבוך (תשובות והנהגות, ח"ב סי' תקג) כי אמר לו הגרי"ז סולובייציק כי אביו הגר"ח התיר בעת מגפת שחפת בזמנו שישתמש המוהל עם שפופרת "קצרה מאד שלדבריו הוי כגופו ממש". כבר ראינו בשו"ת שמש מרפא לרש"ר הירש (עמ' 70) שהתיר שפופרת באורך 6.5 ס"מ, כלומר כרוחב שלש אצבעות. ויש להשתמש בסברא זאת לחזק ידי המתירים בימינו.

ולענין חשש הדבקה של מחלת איידס, התירו גם ר' שלמה זלמן אויערבך וגם ר' שלום יוסף אלישיב, להשתמש בשפופרת אם המוהל חושש בזה, כפי עדותו של הרופא הרב אברהם סופר אברהם (נשמת אברהם, כרך יורה דעה, על סימן רסד, סעיף 3, עמ' שנ-שנא) והעתיק שם לשונו של הרב אלישיב (בספר קובץ תשובות ח"א סי' קב) "גם מסרו לי שאחד מן הרופאים המומחים בעולם בשטח זה אמר שהתזת דם ממי שנגוע במחלה הנ"ל מהוה סכנה רצינית להדבק במחלה. ואף אם האחוז של חולים הוא נמוך, אך יחד עם זאת מוהל המוצץ מדי יום ביומו כמה פעמים ביום אצל הני אינשי הרי האחוזים הם גבוהים וכו'. במקרה דנן המדובר הוא במוהלים יראי ה' הממשיכים לקיים מציצה בפה ללא כל שינוי ורק לאלה המפוקפקים אינם מוכנים לעשות המציצה בפה, להכניס את עצמם לתוך ספק ספיקא של סכנה ועושים המציצה בשפופרת. ואינני יודע אם אחרים במקומם היו כן מוכנים לעשות המציצה בפה אצל אנשים הנ"ל. ואכן כבר ישבו על מדוכה זו גדולי ישראל בדור שלפנינו ה"ה הגרי"צ א [ר' יצחק אלחנן] מקובנה, הגר"ש [רבי שלמה] מווילנא, הגרי"י מפאנווועז, הגרי"מ מנאווערדק [מחבר ערוך השולחן] והגר"ח [ר' חיים עוזר] מווילנא ועוד, זכר כולם לברכה, ונמנו וגמרנו **דבמקום דאיכא שום שמץ חשש ספק ספיקא לסכנה, אין לדקדק על קיום מנהג אבותינו** לשונו של הגר"ח [ר' חיים] ברלין ז"ל". מלבד התשובה הידועה של החתם סופר להרב מווין" עכ"ל הרב שלום אלישיב.

ונביא כאן דברי הגאון ר' יצחק יעקב ראבינאוויץ, אב"ד של פאנווועז בשנת תרנ"ט (זכר יצחק, מהד' מכון ירושלים, סי' מ; וכפי שהובא ב"ספר הברית" של הרב משה בונם פורוטינסקי, עמ' רכג) וזו לשונו:

"אין המציצה חובה על פי הלכה להיות בפה דוקא, כי בכל אופן שתהיה המציצה בטוב, מועלת להסיר הסכנה אשר בשבילה באה המציצה, כמבואר בגמרא דשבת דמציצה בשביל סכנת הילד. ואחרי כי גדולי הרופאים מסכימים כי המציצה ע"י המכונה שהמציא

כבודו תוציא את דם החבורה, אין לך מציצה טובה הימנו. כי זו מהלכות רופאים היא. ומלת 'מציצה' בעיקרה אין כוונתו על מציצת הפה כי כן מפרשים המפרשים על 'ונמצה דמו' (ויקרא א, טו) שהוא משורש 'מצץ' אם כי שם אינו בפה". [הערת המעתיק: כנוי 'מהלכות רופאים' הוא בספרי, פרשת תצא, בענין כרות שפכה].

בעיר וילנא היו נוהגים להוציא הדם ע"י ספוג. פנה הרב יעקב דניזון (מחבר שו"ת שארית יעקב) לתהות על כך, וענה לו ראב"ד וילנא הרב חיים עוזר בזו הלשון: "והנה אמת נכון הדבר אשר המוהלים רובם ככולם פה מוצצים ע"י ספוג. והרב ר' שלמה [כהן] ז"ל לא מיחה על ידם. סיבת הדבר מתחילה לפי הנראה היתה בגלל המוהלים חולים אשר חששו למצוץ בפה, ודבר הגלעזכען [שפופרת זכוכית] לא הובא בעירנו ועל כן בהכרח סמכו על ספוג הוואטע [צמר גפן] ע"פ עדות הרופאים אשר מוציא את הדם ממקומות רחוקים. והתחילו לנהוג כן כמה מוהלים, ואין ביד המורים לשנות עוד מנהגם שכבר נהגו זו רבות בשנים. והנה אין ספק אשר במקום שאין שום חשש מצד מחלת המוהל או הילד, שראוי למצוץ בזה [ט"ס וצ"ל בפה] ולכל הפחות ע"י גלעזכען [זכוכית]" עכ"ל.

דעת הרבנים המתירים אפילו כשאין חולי או סיבה מכרחת

אמנם רבו מאד מספר הרבנים המתנגדים לשימוש בשפופרת. אבל לפי דברי הרופא הרב אברהם שטיינברג וכן העתיק הרב דר. מרדכי הלפרין (במאמר הנ"ל, עמ' 282) יש בכל שנה בארץ הקודש כחמשים אלף בריתות אצל הציבור היהודי. ב-45,000 מהם המוהלים משתמשים בשפופרת, כלומר 90% מהאוכלוסיה. כיצד נתרחב השימוש של היתר? כי יש מודעות [ו' מנוקדת שורוק] מהבעיות הרפואיות האפשריות. המיעוט שאינו סומך על השימוש בשפופרת הוא הציבור החרדי.

נביא להלן כמה מגדולי ההוראה המתירים זאת ללא סייג.

הגאון ר' יחיאל מיכל עפשטיין (מחבר "ערוך השולחן") עונה בשנת תרנ"ט למוהל ר' אלכסנדר טערטיס שהמציא את המכונה למציצה, ודבריו הובאו בספר "קובץ דם ברית" (שנת תרס"א) וכן שוב ב"ספר הברית" של הרב משה בונם פירוטינסקי (סוף עמ' רכג) ואלו הם דבריו:

"בדבר המכונה מהמציצה, למותר להאריך, ודבר שפתים אך למחסור. ותבוא ברכה על הממציאים המכונה הלזו, ואותם פשוקי השפתים השוכבים בין שפתים, דבריהם בלי טעם ובלי ריח. ולאשר הדברים פשוטים, לא ראיתי להאריך בזה מגדול הטרדה, ואו"ש וברכה, ידידו הדוש"ת באהבה. יחיאל מיכל הלוי עפשטיין החופ"ק נווהארדק."

ואמנם צריכים ליישב סתירה בדברי הגאון. בספר ההלכות "ערוך השולחן" (יורה דעה סי' רסד ס"ק יט) כותב: "ודע שיש בזמנינו שאומרים שיותר טוב לעשות המציצה לא בפה אלא באיזה ספוג שמספג את הדם. ולא נאבה להם ולא נשמע להם. ורבותינו חכמי הש"ס היו בקיאים ומחוכמים יותר מהם. אך זהו בודאי שהמוצץ יהיה לו פה נקי בלא שום מחלה, ושיניים נקיים" עכ"ל לענינו. אבל ליישב הסתירה הוא קל. כי בספר ההלכות

התנגד הרב לשימוש הספוג שאינו מושך את הדם ממקומות הרחוקים. וספר זה כתב קודם, ולפי "בית עקד ספרים" חלק יורה דעה נדפס הספר בורשה שנות תרנ"ד-תרנ"ח. אבל המכתב הנ"ל למוהל טרטיס בענין מכשיר המושך הדם, נכתב בשנת תרנ"ט. ולדעתו הוא שיפור על השיטה הקודמת. ולכן למכתב שכתב עלינו לשמוע כי הוא בתרא מול מה שכתב בספרו על ההלכה, שהיה מוקדם וגם על השיטה הקודמת.

וכן בנו של מחבר "ערוך השולחן", הרב ברוך עפשטין הוא תומך נלהב במציצה ע"י שפופרת ואחרי שמביא דברי הרופאים המומחים שהתריעו מפני סכנה או לכל הפחות נזק, כותב "ובזמן הזה רוב המוהלים בארצות המערב משתמשים בכלי מציצה שהוא מכונה של שפופרת" (מקור ברוך, ח"ג עמ' תרנב).

וכך כותב "ספר הברית" של הרב משה בונם פירוטנסקי:

"והגאון ר' חיים ברלין (דבריו הובאו בספר "דם ברית" עמ' 43 במכתבו להרב יצחק סובלסקי) "מתפלא אנכי על כבודו ועל הרב ר' אלכסנדר טרטיס שהתעוררו לאסוף דעות רבנים להתיר את המציצה בכלי. וכי כלום מתירים את המותר? ומטהרים את הטהור? ומעולם לא נזכר בשום מקום בדבר חז"ל שחיוב המציצה דוקא בפה וכו' ואע"פ שאין ראיה לדבר, זכר לדבר [עיי"ש דבריו] אלא שבכל זה אין לשנות מנהג אבותינו מעולם שהיו מוציין בפה. **אבל היכא דאיכא שום שמץ ספק ספיקא לסכנה ח"ו, ודאי אין לדקדק על קיום מנהג אבותינו, ורשאים לשנותו מחשש סכנה**" [ושם ממשיך שאין רצונו להיות חתום על תקנה שיהיו חייבים כולם לעשות מציצה בכלי, כי אין רצונו להיות ממתקני תקנות].

עוד שם ב"ספר הברית" (עמ' רכד) מביא דברי ר' אליקים שפירא אב"ד הוראדנא (בשנת תרנ"ט) הכותב: "ונהירנא כדהוינא טליא ל"ע ול"ע [לא עלינו ולא עליכם] שהיו כמה סיבות ר"ל [רחמנא ליצלן] מפאת המוצץ דמי המילה בפה אי-נקי, ומיצוץ בפה ע"י איזה כלי פשוט אצלנו להיתר גמור בלי שום פקפוק".

והוסיף על כך הרב משה בונם פירוטנסקי: "וידוע שבשנת... קרא הג"ר ר' חיים סלויציק אב"ד דבריסק זצ"ל את מוהלי קהילתו וציוה עליהם שלא ימצצו עוד בפה. וכן שמעתי מנכדו ר' אהרן סלויציק ששמע כן מאביו הגאון ר' משה ז"ל. וכן ספרו לי הרבה גדולים. וכן שמעתי מפי הק' הגאון ה"ר אהרן קטלר זצ"ל שאמר לי בזה הלשון 'מעולם [לא] ראיתי גדולים שמחו [לשון מחייה] מלעשות מציצה בפה. אבל אנכי איני מוחה, אם אתה עושה בפה" עכ"ל.

והרב מלכיאל צבי טננבוים, בשו"ת דברי מלכיאל (ח"ד סי' פז) כתב: "והנה ראיתי בשו"ת בנין ציון סי' כג שכתב לעשות המציצה דוקא בפה, והוכיח ממ"ש הרמב"ם ושאר פוסקים שצריך שימצוץ עד שיצא הדם ממקומות הרחוקים. וזה אי אפשר רק בפה [עד כאן מהספר הוא] ולענ"ד אין כאן ראיה דעל כל פנים אם יש מכונה שאפשר להוציא על ידה הדם ממקומות הרחוקים, שפיר דמי. ועוד כתב [בנין ציון] דלשון 'מציצה' הוא רק בפה, וכבר הוכחנו דלשון 'מיץ' בש"ס נמצא גם לגבי כלים".

"עוד בספר ההוא בסי' כד הביא בשם החתם סופר שהתיר למצוץ בספוג. "והנה אף במה שחלק עליו ה'בנין ציון' שם שאין לעשות בספוג, דהוי רק דחיקה ולא מציצה, צדקו דבריו דמוצצין תנן ולא דוחקין. אבל על כל פנים שמענו [תוספת המעתיק: מדברי חתם סופר] שאין קפידא לעשות דוקא בפה, היכא דאפשר למצוץ ע"י מכונה. **ובזה גם ה'בנין ציון' מודה דשרי וכו'.** לדעתי מותר למצוץ ע"י מכונה וכמ"ש לעיל כדי שלא ליכנס בספק סכנה שאפשר להיות ע"י פה המוצץ" עכ"ל לענינו.

[הערה: כלומר כל דברי שו"ת 'בנין ציון' הם נגד המשתמש בספוג, כי רק המצאה זו היתה נודעה לו בשנת תר"ו שכתב תשובה זו. ואינו דן כלל על השפופרת שהומצאה מאוחר יותר, בשנת תרמ"ז. וכל שכן שלא דן על המצאתו של טרטיס, בשנת תרנ"ט).]

עוד מגדולי הרבנים שהתיר השימוש בשפופרת הוא הרב אליהו פוסק (דבריו הובאו בכתב-עת "הפוסק", אדר א' תש"ח, שנה ט סי' תתרנ"ה עמ' תתרט"ד) וקובע שאין שום חשש בזה.

להלן דברי הרב הראשי הראשון הרב יצחק אייזיק הלוי הרצוג: מהספר שלו "פסקים וכתבים", חלק ד, תשובה פ"ד, מתאריך תשט"ו:

"כמה פלפלו גאוני הדורות האחרונים בענין זה של מציצה אם דוקא בפה וכו'. אבל אין רצוני עכשיו להזדקק לפלפולים. ברור לענ"ד כשמש בצהרים שאין המציצה חלק מהמצוה, לא לכתחילה ואצ"ל לא דיעבד. והרי פשטות הלשון מעידה על כך שלא אמרו שאומנא דלא מייץ לא רק שעברין הוא היינו שהוא עובר על המצוה, אלא אמרו הוא יתר על כך מסכן את חיי הילד. אלא [אמרן] סכנתא ותו לא. וכו' וכו'.

אכן השאלה היא היות וחכמי הרופאים מחליטים היום שיש חשש סכנה לילד מפי המוהל, ובכגון זה ודאי שצריך לחוש. וכו' וכו'. וכבר הוסכם בין חכמי הרופאים שהמציצה בכלי כנ"ל היא עושה אותה הפעולה שהפה עושה. ועתה במקום שמאידך גיסא, היינו בפה ממש, יש לפי דברי המומחים או על כל פנים לפי דבריהם של כמה מהמומחים חשש סכנה ח"ו להילד, **ולמיחש מיבעי. ועל כן העומד על כך שהמציצה תיעשה דווקא בפה, הרי הוא לדעתי טועה ומטעה בדבר שיש בו חשש של סכנה.**

וכבר אמר רבינו הקדוש החתם סופר זצוק"ל (הובא בספר ברית עולם) שאין לנו עסק בנסתרות, ועליהם [תוספת המעתיק: המוחים נגד השימוש בשפופרת] לחזור מדעתם זו, ואדרבה לדאוג לכך לצאת ידי הרופאים הגדולים. וכן לרבות לצאת גם ידי הגאון האמיתי קודמי זיע"א [הרב אברהם קוק, דעת כהן סי' קמא-קמב] ולעשות המציצה ע"י הכלי שהפה משתתף בה במדה ידועה. וכו'.

אם כי לפנים [=כלומר בעבר] עשו בפה, אבל נתקיים בהם ברוב המקרים 'שומר פתאים ה', כיון דדשו ביה רבים ולא ידעו. וכו'. אכן מעתה שכבר נקבעה הדיעה בין גדולי הרופאים המומחים, **חלילה להתעקש.** וכו' וכו'.

[תוספת המעתיק: אח"כ הרב חוזר לנקודה לטוענים שמכתב החתם סופר מחמת סיבה צדדית, או שכיון להסתירן] ברור ג"כ שהגאון בעל חתם סופר לא כיון לגנוז את תשובתו.

שאם כך היה מצוה על כך [בתוך הרצאת דבריו באגרת] ואומר שאינה אלא הוראת שעה" עכ"ל לענייננו. סיכום דבריו, שהוא סבור שיש לנהוג כך **לכתחילה** בכל מקום. וכן הרב של ירושלים, הרב צבי פסח פרנק, התיר ללא סייג (שו"ת הר צבי, יו"ד סי' ריד) וזו לשונו:

"ואעתיק מה שנדפס בספר תשובות רשב"ן שנדפס בשנת תר"ס לאחד מגדולי הונגריא וכו' ושם בסימן קמ"ג, באשר שהיו מקרים בכמה ילדים נימולים ע"י מומחה אשר פרחו בעור בשרם צרעת, שפטו הרופאים שהמחלה באה מהמציצה בפה. ושאלו מהחתם סופר והשיב שהמציצה היא רק לרפואת התינוק כמ"ש בגמרא (שבת קלג). ואחר שהרופאים מעידים שגם ספוג עושה את הפעולה, למה לא נאמין להם? וכן בתשובת מהר"ץ חיות מקיל גם בלא ספוג ודי לו במה שנותנים סמי רפואה. הנה גם בזמן הזה דשכיחי מחלות ע"י מציצה בפה, מאן דמיקל לעשות המציצה ע"י שפופרת של זכוכית, לא משתבש אם עושה כן מפני שיש חשש [בימינו] עכ"ל לענייננו.

ואמנם הרב שמואל סלנט בזמנו הזהיר מאד לא להשתמש במכשיר השפופרת. ובכל זאת כעבור זמן בכל זאת נהגו כך בירושלים (שו"ת דעת כהן, סי' קמא). כלומר הציבור, כולל לומדי תורה, הבינו שהמצב הרפואי קעת דורש שינוי במנהג. ובימינו, מפי השמועה נמסר שרבי שלמה זלמן אויערבך אמר שאין במציצה בפה אפילו משום הידור מצוה (מתועד ע"י דר. שלמה שפרכר, במאמרו הנ"ל, עמ' 50).

האם יש לשנות מנהג מפני שינוי ידיעות שהגישו לנו הרופאים?

הבאנו לעיל דעת שו"ת בנין ציון (ח"א סי' כג) "שדי חמד" ואחרים שאומרים שאין לשנות דברי חז"ל מפני דעתם של הרופאים. אמנם באמת יש הוכחות שלכאורה לא כן הדבר.

[א] ביבמות קכא. מובא שאם נחתכה רגלו של אדם, מהארכובה ולמעלה, לא יחיה [י"ב חודש]. כך במשנה "ושוב מעשה בעסיא באחד [אמודאי] ששלולוהו לים ולא עלתה בידם אלא רגלו. אמרו חכמים: מן הארכובה ולמעלה תינשא [אשתו], מן הארכובה ולמטה לא תינשא" [עד שנברר כי הוא מת].

כתב על כך החזון איש (אבן העזר, הלכות אישות, סי' כז, פסקא ג) שיש להבדיל בין טריפות בבהמות לבין טריפות של אדם. סוג הראשון הוא הלכה למשה מסיני וזה לא ישתנה לעולמים, ואפילו אם ישתנה הידע של רפואה ויטנרית (עיין רמב"ם, הל' שחיטה, פרק י הלכות יב-יג). אבל בטריפות באדם, הרי "מנתחים הרופאים והם חיים". ובזה נשתנה ההלכה, ולא נתיר לאשתו להינשא, ואפילו אחרי עובר י"ב חודש.

[ב] הדין הנ"ל הכריע החזון איש לחומרא, שאין אנו מרשים את האשה להנשא. אבל נראה מדברי ר' משה פיינשטיין (שו"ת אגרות משה, חושן משפט ח"ב תשובה עג פסקא ד,

עמ' ש"ח) כי אף לקולא נשנה את הדין מפני ידיעות רפואיות של רופאי זמננו. הלכה היא שההורג אדם שהוא טריפה (כלומר שלא יחיה י"ב חודש) אין בית דין ממיתים את הרוצח (רמב"ם הל' רוצח פ"ב ה"ח). אבל בימינו שיש התקדמות רפואית, ואפשר שהרופאים ירפאוהו מטריפותו או בודאי יהרגו ב"ד את הרוצח, אע"פ שבימי חז"ל לא היינו מענישים אותו.

[ג] הלכה פסוקה היא שמחללים שבת להציל חולים שאינם נושמים, שעל פי הגדרת חז"ל הם גדונו כבר כמתים, ולכן טיפולם בשבת לכאורה אסור. כמו כן בשבת עושים כל מאמצים בטיפול בולד בן ח' חדשים אע"פ שבעיני חז"ל הם מוגדרים כ"אבנים" בעלמא. ועוד, על איזה סוג מכה מחללים את השבת? נפסק ברמב"ם (הל' שבת פ"ב ה"ה) "אם יש מכה בחלל גופו מהשפה ולפנים וכו' ומכה שהיא בגב היד וגב הרגל הרי הוא כמכה של חלל ואינה צריכה אומד, ומחללין עליה את השבת". אמנם ברור שלפי רופאי זמננו, אם יש חשש זיהום טטנוס [צפדת] אז חוששים לו גם בכל שאר חלקי הגוף, וכמו שכתב "שמירת שבת כהלכתה" (מהד' תש"ע פרק לב, סעיף יא). והרי שיש להתחשב בדיעות החדשות, וגם לקולא אנו סומכים על שינוי הידע הרפואי. [לעיון נוסף בענין ראה בספר *השתנות הטבעים בהלכה מג-צג*].

לכן יש להסיק, שאפילו אילו היתה המציצה בפה דוקא, חיוב מדרבנן, היינו צריכים להקל אם היה בזה מחלוקת בין הפוסקים (רמב"ם, הל' ממרים, סוף פרק א). כל שכן שכאן מדובר במנהג בלבד, כי הגמרא והראשונים לא הזכירו מלת "פה". ונוסף על כך, גם המשתמש בשפופרת משתמש ב"פה".

סיכום

כיצד עלינו לנהוג, אחרי שראינו מיגוון דיעות הנ"ל? וכאמור רבו מאד האוסרים, והבאנו כאן המקצת מהמקצת. ולאחרונה יצאו כמה בדורנו במסע-פרסום קולני "לאסור" מילה בלי מציצה בפה במגע ישיר, בהתעלמות גמורה שכך היו נוהגים בליטא ושאר מדינות מערב אירופה.

אלא הבה ונחזור להדרכת רבותינו חז"ל הקדושים. אמרו בירושלמי (תרומות פ"ח ה"ג דף מב סוף ע"ב) "צריכין למיחוש למה דברייתא חששין". מבאר "פני משה": "צריכין אנחנו לחוש ולהזהר ממה שהבריות אומרים שיש לחוש". כיון שראינו בזמננו כי כבר 90% מהציבור בארץ ישראל חוששים למחלה ומשתמשים בשפופרת (וכן הוגד לי שהרבה מהציבור שומרי מצוות בארה"ב אף הם נוהגים להקל) לכן מוטל גם על כל אב ואם של תינוק הנולד, לבקש מהמוהל להשתמש בשפופרת.

ואע"פ שברור וידוע שמקרי מות הם מיעוטא דמיעוטא, עלינו לקחת לעינינו דברי שו"ת בנין ציון (ח"א סי' כ"ג) למרות שהוא טען כך כדי להחמיר נגד הריפורמים הרוצים

לבטל מצוות מציצה ולא חששו לסכנה, "אם לא באחד מני אלף או מני רבבות יתהוה סכנה ע"י חידול המציצה. וכי יש חילוק בסכנה בין רב למעט, בין נפש א' לבין אלפי רבבות?".
ויש להזכיר כאן סיפור מעניין אודות הגר"ח סולובייצקי. סיפור זה שמעתי ממור"ר הרב יצחק רודרמן (ראש ישיבת נר ישראל, בלטימור). נכדו היה חולה מאד בליל שבת, והזעיקו את הרופא. בימים ההם ואין תאורת חשמל, התאמץ הרופא להציץ לתוך גרונו של הילד המתייסר כדי לבחון את מצבו. הרב חיים נגש וקירב אליו את נר-השבת שהיה דלוק, כדי שיראה יותר טוב. נבהל הרופא וטען "רבי, מדוע להקל בענין שבת?" ענה לו הגאון. "טעית. אינני מיקל כלל. אלא הנני מחמיר בדיני פיקוח נפש". עד כאן הסיפור. כן בעניננו ודאי שאחוזי הסכנה ממש הם זעירים ביותר. אבל אוי ואבוי לאותם אב ואם שהתינוק שלהם נפטר. הטראגדיה היא איומה. נפש מישראל היא עולם ומלואו.
ואילו היינו מדברים על מצוה דאורייתא, או לכל הפחות על ציווי מדרבנן, ניהא שראוי להחמיר ולקיים. אבל אם דנים על מנהג בעלמא למצוץ במגע ישיר ע"י הפה, ומקילים שעושים זאת לא במגע ישיר אלא ע"י שפופרת החוצצת, מדוע מתקשים חלק מעולם התורני בכל כוחם למרות חשש הנזק ממחלות מידבקות?

הערת המערכת

קבלנו מאמרו של הרב צוריאל לפני כחצי שנה, ומפני רמת חשיבותו של המחבר, המפורסם בעולם התורני בעקבות עשרות הספרים שהוציא החלטנו לפרסמו בבמתנו. כמובן, האירועים הדרמטיים שבזמן האחרון אינם משתקפים במאמר. כל זה אמור בנוגע לשאלה הלכתית הצרופה. אולם המצב כעת בניו יארק תלוי גם בגורם נוסף, והוא התערבות השלטונות באופן ביצוע המצוה, דבר העלול להביא לידי בעיות חמורות במשך הזמן. מאמרנו אינו מתייחס כלל לענין זה. הוא מדבר רק אל פוסקי ההלכה ורבני דורנו, ואין לראות במאמר זה שום המלצה או שיתוף פעולה כלשהי עם החלטות ממשלת מדינת ניו יארק בנושא זה.

ראוי לציין שבינתיים הופיע עוד מאמר בקובץ ההלכתי *תחומין* — "מציצת מילה בפה ובשפופרת: מה עדיף?" [110-118] מאת הרב י' רזיאל, והוא גם הגיע למסקנה דומה למסקנת המאמר הנוכחי. ❧